

DEPLOYMENT OF ISLAMIC LAW BY ISLAMIC ORGANIZATIONS IN THAILAND : CASE STUDY AN ANNOUNCEMENT OF SHEIKHUL ISLAM ON THE DETERMINATION OF MEASURES TO PREVENT EPIDEMICS OF THE CORONAVIRUS DISEASE 2019 (COVID-19)

Cheloh Khaekphong
Princess of Naradhiwas University
cheloh@gmail.com

Abstract: *This article is part of a research on the system of implementing Islamic law in Thailand aims to study the characteristics of the application of Islamic law during the time of the Prophet Muhammad PBUH, companions and tabi'in and the application of Islamic law by Islamic organizations in Thailand. The case of determination of measures to prevent epidemics of the coronavirus disease (COVID 2019) is documentary research and the information is collected from the provisions of the Quran, Sunnah, books or Islamic Shariah texts, announcement of Sheikhul Islam, research reports, academic articles, judgments and various rulings as well as electronic documents both primary and secondary sources by using the descriptive analysis method. The results showed that the application of Islamic law in Thailand consisted of personalization, local and national. There are enforced the Islamic Law on Family and Inheritance officially by the court and the application of provisions to cases or situations of contemporary crisis by Sheikhul Islam, Islamic religious organizations and educational institutions. It is a systematic application of Islamic law in accordance with the provisions of the Quran, Sunnah, Ijma', Qiyas and other sources especially in the case of issuing the announcement of Sheikhul Islam about the determination of measures to prevent the spread of the coronavirus disease (COVID 2019). It represents the heroic role of Islamic religious leaders in applying Islamic law in the midst of crisis situations and differing opinions of the Muslim community in Thailand.*

Keywords: *Islamic law; Islamic Organizations; Sheikhul Islam; Coronavirus 2019*

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องระบบการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะการปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคของนบีมุฮัมมัด ﷺ เสาะหาบะฮ์และต่าบีอีน และการปรับใช้กฎหมายอิสลามขององค์กรศาสนาอิสลามในประเทศไทย กรณีการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นการศึกษาเอกสาร (Documentary Research) เก็บรวบรวมข้อมูลจากบทบัญญัติแห่งคัมภีร์อัลกุรอาน ชุมนนะฮ์ หนังสือหรือตำราชะรีอะฮ์อิสลาม ประกาศจุฬาราชมนตรี รายงานการวิจัย บทความวิชาการ รวมทั้งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์

ทั้งแหล่งปฐมภูมิและทุติยภูมิ โดยใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ผลการวิจัยพบว่าการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยประกอบด้วย การปรับใช้ในระดับบุคคล ระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ มีการบังคับใช้กฎหมายอิสลามว่าด้วยครอบครัวและมรดกอย่างเป็นทางการโดยศาลและการปรับใช้บทบัญญัติต่อกรณีหรือสถานการณ์วิกฤติร่วมสมัยโดยจุฬาราชมนตรีและองค์กรศาสนาอิสลามตลอดจนสถาบันการศึกษา เป็นการปรับใช้กฎหมายอิสลามเชิงระบบตามบทบัญญัติแห่งอัลกุรอาน ซุนนะฮ์ อิจญ์มาอ์ และกีياس ตลอดจนแหล่งที่มาอื่นๆ เฉพาะอย่างยิ่งกรณีการออกประกาศจุฬาราชมนตรีเรื่องการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นการแสดงถึงบทบาทผู้นำทางศาสนาอิสลามอย่างกล้าหาญในการปรับใช้กฎหมายอิสลามท่ามกลางสถานการณ์วิกฤติและความคิดเห็นที่แตกต่างของประชาคมมุสลิมในประเทศไทย

คำสำคัญ

: กฎหมายอิสลาม องค์กรศาสนาอิสลาม จุฬาราชมนตรี ไวรัสโคโรนา 2019

บทนำ

ประเทศไทยมีประชากรส่วนหนึ่งที่นับถือศาสนาอิสลามและมีการปรับใช้กฎหมายอิสลามมาตั้งแต่สมัยโบราณ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในอาณาจักรปัตตานีเดิมมีการจัดตั้งสถาบันศาสนาอิสลามเพื่อการบริหารกฎหมายอิสลาม กษัตริย์มลายูซึ่งเป็นผู้นำสูงสุดทางศาสนาได้แต่งตั้งมุฟตีเป็นที่ปรึกษาในเรื่องศาสนา สุลต่าน มุฮัมมัด ชาฮ์ แต่งตั้งชัยค์เศาะฟียุตดีน นักวิชาการอิสลามจากเมืองปาไซ สุมาตรา เป็นมุฟตี ต่อมาภายหลังตำแหน่งนี้ได้เปลี่ยนเป็น "Datuk Seri Raja Fagah" (Ibrohim Syukri, 2002) ในเมืองหลวงสมัยกรุงศรีอยุธยาที่มีการใช้กฎหมายอิสล

ามกับชุมชนมุสลิม โดยมีตำแหน่งกรมท่าขวาเป็น
“พระยาจุฬาราชมนตรี”
ซึ่งมีฐานะเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่รับราชการสนองพระเดชพระคุณ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
เป็นผู้นำประชาคมมุสลิมดูแลความเป็นอยู่ของประชากรที่เป็นมุ
สลิม (สง่า วิไลวรรณ, 2524) และจุฬาราชมนตรี
มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีครอบครัวมรดกของผู้นับถือศ
าสนาอิสลาม ตราบจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ (พิพัฒน์
จักรางกุล, 2518)
ต่อมาอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีของจุฬาราชมนตรี
ถูกยกเลิกไปเมื่อได้มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในสมัยรัชก
กาลที่ 5
เนื่องจากกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของจุฬาราช
มนตรี
ไม่ได้บัญญัติให้จุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ด้านการตัดสินคดี
ความเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกอีก (จุฬิศพงศ์
จุฬารัตน์ 2544 130-133)
หลังจากนั้นตำแหน่งจุฬาราชมนตรีได้สิ้นสุดลงเมื่อได้มีการยก
เลิกบรรดาศักดิ์ในสมัยหลังจากที่ได้มีการปฏิวัติ 24 มิถุนายน
2475
แต่ได้มีการเริ่มต้นแต่งตั้งใหม่หลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพา
สิ้นสุดลงเมื่อ 16 สิงหาคม 2488
โดยมีการแต่งตั้งตำแหน่งจุฬาราชมนตรีขึ้นเป็นประมุขของฝ่าย
ศาสนาอิสลามมีหน้าที่ในการถวายคำแนะนำปรึกษาต่อองค์พระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจ
การศาสนาอิสลาม
และให้คำแนะนำช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาชาวมุสลิมในประ
เทศไทยเกี่ยวแก่การที่จะทรงอุปถัมภ์ศาสนาอิสลาม
ดังปรากฏในพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลา
มพุทธศักราช 2488
ต่อมาพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม
(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2491
ได้แก้ไขอำนาจของจุฬาราชมนตรีให้มีหน้าที่ให้คำปรึกษาแก่ก

รมการศาสนาในกระทรวงศึกษาธิการเกี่ยวกับศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม

ปัจจุบันมีการประกาศใช้พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม	พ.ศ. 2540
ให้ยกเลิกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลามพุทธศักราช	2488
และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม (ฉบับที่ 2)	พุทธศักราช 2491
พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม	พ.ศ. 2540
มาตรา	6
กำหนดให้พระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้งจุฬาราชมนตรีให้เป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย	และมาตรา 8
กำหนดให้จุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ให้คำปรึกษาและเสนอความเห็นต่อทางราชการเกี่ยวกับกิจการทางศาสนาอิสลาม	
แต่งตั้งคณะผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อให้คำปรึกษาเกี่ยวกับบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม	
ออกประกาศแจ้งผลการตรวจจันทรเพื่อกำหนดวันสำคัญทางศาสนา	
ออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม	มาตรา 16
กำหนดให้มีคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย	
มาตรา	18
ให้คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยมีอำนาจหน้าที่ต่าง	ๆ
รวมทั้งออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลาม	มาตรา 23
กำหนดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในจังหวัดที่มีราษฎรนับถือศาสนาอิสลามและมีมัสยิดไม่น้อยกว่าสามมัสยิด	
มาตรา	26
คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดมีอำนาจหน้าที่ต่าง	ๆ
รวมทั้งออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในจังหวัด	มาตรา 30
กำหนดให้มีคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด	มาตรา 35

ให้คณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดมีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ
รวมทั้งส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่ง
ศาสนาอิสลาม

ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
2019 (COVID-19) ซึ่งอุบัติขึ้นตั้งแต่ปลายปี พ.ศ. 2562 ณ
เมืองอุฮันประเทศจีน

หลังจากนั้นได้ลุกลามมาถึงประเทศไทยและได้แพร่ระบาดอย่าง
รวดเร็วกระทั่งในวันที่ 29 กุมภาพันธ์ 2563
รัฐบาลไทยประกาศในราชกิจจานุเบกษาให้โรคติดเชื้อไวรัสโค
โรนา 2019 เป็นโรคติดต่อร้ายแรง
และมีการประกาศใช้มาตรการต่าง ๆ

มากมายเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคตราจบจนปัจจุบัน
ส่งผลกระทบต่อการดำเนินชีวิตของประชาชนและวิถีปฏิบัติศาสน
นิกิจของมุสลิม

สืบเนื่องจากจุฬาราชมนตรีได้ออกประกาศให้มีการปฏิบัติศาสน
กิจในสถานการณ์วิกฤติโควิด-19

ทำให้มุสลิมบางส่วนโดยเฉพาะกลุ่มดะอฺวะฮ์ระดับลิฆม์ไม่เห็นด้วย
และมีการโพสต์ข้อความและทำคลิปวิดีโอเผยแพร่ในสื่อออนไลน์
แสดงความคิดเห็นไม่เห็นด้วย เช่น “จุฬาลาดแล้ว..” “อำนาจ
จุฬามีใช้เมื่อคนใดคนหนึ่งได้มาแล้ววายิบที่ทุกคนที่อยู่ในประ
เทศนั้นต้องถือฮัจญ์” “เราคนดะอฺวะฮ์ต้องยืนอยู่บนขาของเราเอง”
กลุ่มดะอฺวะฮ์ระดับลิฆม์เรียกร้องให้ปฏิบัติศาสนกิจโดยไม่หวั่นเกรง
ต่อโรคร้ายทั้งปวง และเรียกร้องให้ “ญามาอะฮ์”
เดินทางไปยังที่ที่มีการระบาด เพราะ “ญะมาอะฮ์”
ไม่กลัวไวรัสโคโรนา (Nation tv, 2563)

การแสดงพฤติกรรมไม่เห็นด้วยดังกล่าวผ่านสื่อออนไลน์แ
สดงถึงการไม่ยอมรับคำประกาศจุฬาราชมนตรีในฐานะผู้นำกิจการ
ศาสนาอิสลาม

โดยยึดเอาความคิดเห็นของตัวเองและผู้นำกลุ่มเป็นสำคัญ
พฤติกรรมดังกล่าวนอกจากฝ่าฝืนประกาศจุฬาราชมนตรีแล้วยัง
เป็นการกระทำส่วนกระแสดูการรณรงค์ป้องกันโรครระบาดของทา
งราชการและประชาชนคนไทยทั่วประเทศ

บทความนี้จึงสนใจที่จะทำการศึกษาระบวนการปรับใช้กฎหมาย

ยอิสลามของจุฬาราชมนตรีในการประกาศกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องระบบการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยวิเคราะห์การปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยปัจจุบันกรณีประกาศจุฬาราชมนตรีในสถานการณ์วิกฤติการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) อันจะเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงแนวทางการปรับใช้กฎหมายอิสลามให้เป็นที่ยอมรับทั้งจากหน่วยงานภาครัฐและสังคมมุสลิมในประเทศไทยต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาลักษณะการปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคนองนบีมุฮัมมัด ﷺ เศาะฮาบะฮ์และตาบิอื่น
2. เพื่อศึกษากระบวนการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยกรณีประกาศจุฬาราชมนตรีเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

วิธีดำเนินการวิจัย

กระบวนการวิธีการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิธีการวิจัยเอกสาร (Documentary Research) เป็นเครื่องมือสำคัญ โดยผู้วิจัยศึกษาคัดเลือกเอกสารอัลกุรอานและอัลหะดีษหรือสุนนะฮ์ที่เกี่ยวข้องในฐานะข้อมูลปฐมภูมิเพื่อใช้เป็นหลักฐานสนับสนุนการวิจัยโดยอาศัยการอธิบายของนักปราชญ์ที่มีความเชี่ยวชาญและได้รับการยอมรับ โดยให้ความสำคัญกับสถานภาพของอัลหะดีษ หลีกเลี่ยงการใช้อัลหะดีษที่มีสถานภาพอ่อน (เงาะฮีฟ) หรืออัลหะดีษปลอม (เมาฎู) และคัดเลือกเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย ประกอบด้วยประกาศจุฬาราชมนตรี

หนังสือตำรากฎหมายอิสลาม
รายงานการวิจัย
รวมทั้งเอกสารอิเล็กทรอนิกส์ต่าง ๆ

กฎหมายบ้านเมือง
และบทความทางวิชาการ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) กำหนดเกณฑ์สำหรับการคัดเลือกเอกสารที่นำมาใช้ในการวิจัยที่สำคัญ

คือ 1) ความจริง (Authenticity) หมายถึงเป็นเอกสารที่แท้จริง (origin) 2) ความถูกต้องน่าเชื่อถือ (Credibility) คือ เป็นเอกสารที่ไม่มีข้อมูลที่ผิดพลาด

บิดเบือนหรือคลาดเคลื่อนไปจากความเป็นจริง 3) การเป็นตัว แทน (Representativeness)

คือเป็นเอกสารที่สามารถใช้แทนหรือเป็นแบบฉบับที่แทนเอกสารประเภทเดียวกันได้และเป็นข้อมูลที่เป็นตัวแทนของประชากรได้ และ 4) ความหมายชัดเจน (Meaning) คือ

การคัดเลือกเอกสารที่มีความชัดเจนและสามารถที่จะเข้าใจได้ง่าย สอดคล้องกับวัตถุประสงค์และนัยสำคัญของการวิจัย

ขอบเขตของเอกสาร

ขอบเขตเนื้อหาของข้อมูลเอกสารที่ใช้ในการวิเคราะห์ ประกอบด้วยข้อมูลจากอัลกุรอาน ชุมนนะฮ์ และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับการใช้กฎหมายอิสลามในยุคของนบีมุฮัมมัด

การใช้กฎหมายอิสลามและองค์กรบริหารการปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคเศาะฮาบะฮ์และตาบิอิน

องค์กรบริหารและการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยกรณีการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ซึ่งผู้วิจัยได้นำข้อมูลที่เกี่ยวข้องจากแหล่งข้อมูลดังกล่าวมาวิเคราะห์ สังเคราะห์

และสรุปเชื่อมโยงกับกระบวนการปรับใช้กฎหมายอิสลามกรณีประกาศจฟัรอาชมนตรีเพื่อป้องกันการแพร่ระบาดของโรคไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ผลการวิจัย

1. ลักษณะการปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

กฎหมายอิสลามเป็นกฎหมายที่มีแหล่งที่มาสำคัญจากคัมภีร์อัลกุรอานซึ่งเป็นคัมภีร์ที่อัลลอฮ์ทรงประทานมายังนบีมุฮัมมัด ﷺ โดยผ่านมลาอิกะฮ์ผู้เป็นสื่อกลาง คือ ญิบริล ในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

เป็นยุคแห่งการวางรากฐานการปรับใช้กฎหมายอิสลามที่สมบูรณ์แบบทั้งในด้านสารบัญญัติและวิธีสบัญญัติ

จากการศึกษาวิเคราะห์โองการอัลกุรอานและอัซซุนนะฮ์ที่เกี่ยวข้องกับการปรับใช้กฎหมายอิสลามพบว่า การปรับใช้กฎหมายอิสลามของนบีมุฮัมมัด ﷺ มีลักษณะเป็นการบังคับใช้กับตนเอง การบังคับใช้กับผู้อื่น และการบัญญัติบังคับใช้กฎหมายตามเจตนารมณ์แห่งอัลลอฮ์ ﷻ

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ จึงมี 3 ลักษณะดังนี้

1.1 การบังคับใช้กฎหมายอิสลามเหนือตนเองนบีมุฮัมมัด ﷺ

ในฐานะศาสนทูตมีหน้าที่ต้องนำบทบัญญัติแห่งอัลลอฮ์มาบังคับใช้กับตนเองตามคำบัญชาของพระองค์ อัลกุรอานโองการแรกกล่าวว่า

“**โอ้มุฮัมมัดเจ้าจงอ่านด้วยพระนามของพระเจ้าของเจ้า**”

[อัลอะลัก 96 : 1] และโองการต่าง ๆ ต่อมาอีกจำนวนมากกำหนดหน้าที่ให้ท่านนบีต้องปฏิบัติ อาทิ ความว่า

“**โอ้ผู้คลุมกายอยู่เอ๋ย !**

จงยืนขึ้น(ละหมาด)เวลากลางคืน เว้นแต่เพียงเล็กน้อย

[อัลมุชซัมมิล 73 : 1-2] “**แท้จริงข้าคืออัลลอฮ์**

ไม่มีพระเจ้าอื่นใดนอกจากข้า

ดังนั้นเจ้าจงเคารพภักดีต่อข้าและจงดำรงไว้ซึ่งการละหมาดเพื่อรำลึกถึงข้า [ฎอฮา 20 : 14]

ครั้นเมื่อมีผู้ถามเกี่ยวกับจรรยา มารยาทของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ

ท่านหญิงอาอิชะห์กล่าวว่า

“จรรยาบรรณของท่านก็คืออัลกุรอาน” (Ahmad Ibn Hanban, 2001, No. 25813) เป็นคำกล่าวที่สะท้อนถึงการปรับใช้โองการอัลกุรอานกับตนเองของนบีมุฮัมมัด ﷺ อย่างสมบูรณ์ที่สุด

1.2

การบังคับใช้กฎหมายอิสลามเหนือผู้อื่นและสังคม

นบีมุฮัมมัด ﷺ

ในฐานะศาสนทูตมีหน้าที่ต้องนำบทบัญญัติแห่งอัลลอฮ์ไปบังคับใช้กับผู้อื่นและสังคมด้วย

ทั้งบทบัญญัติเกี่ยวกับความดีที่จะต้องปฏิบัติตามและบทบัญญัติเกี่ยวกับความชั่วที่จะต้องละเว้น

ตลอดจนบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการตัดสินพิพากษาความขัดแย้งต่าง ๆ ตามคำแนะนำบัญชาจากพระองค์

ดังปรากฏในหลายโองการ อาทิ ความว่า“เราะซูลเอ๋ย ! จงประกาศสิ่งที่ถูกประทานลงมาแก่เจ้าจากพระเจ้าของเจ้า...” [อัลมาอิดะฮ์ 5 : 67] “แท้จริง

เราได้ให้คัมภีร์ลงมาแก่เจ้าเป็นความจริง

เพื่อเจ้าจะได้ตัดสินระหว่างผู้คนด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงให้เจ้ารู้เห็น

และเจ้าจงอย่าเป็นผู้เถียงแก่ให้แก่ผู้บิดพลิ้วทั้งหลาย”

[อันนิซาอ 4 : 105]

“...และผู้ใดมิได้ตัดสินด้วยสิ่งที่อัลลอฮ์ได้ทรงประทานลงมาแล้วชนเหล่านี้แหละคือผู้ธรรม” [อัลมาอิดะฮ์ 5 : 42]

เป็นต้น

1.3

การบัญญัติบังคับใช้กฎหมายอิสลามตามเจตนารมณ์แห่งอัลลอฮ์ การปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคของท่านนบีมุฮัมมัด

ﷺ อีกลักษณะหนึ่ง คือ

การบัญญัติกฎหมายอิสลามตามเจตนารมณ์แห่งอัลลอฮ์

รวมทั้งการอธิบายขยายความอัลกุรอาน

โดยในบางวาระหรือเหตุการณ์ไม่มีการประทานโองการอัลกุรอานลงมาในทันทีท่านนบีจึงต้องทำการวิเคราะห์วินิจฉัยและกำหนด

นดบทบัญญัติภายใต้การวิวรรณ์จากอัลลอฮ์
ในสภาพการณ์เช่นนี้ท่านนบีจึงเป็นผู้บังคับใช้กฎหมายและใน
ขณะเดียวกันเป็นผู้บัญญัติกฎหมายด้วย
นักปราชญ์บางท่านระบุว่าหะดีษที่มีเนื้อหาครอบคลุมบทบัญญัติ
ทางกฎหมายอิสลาม มีประมาณ 4500 หะดีษ (Jad al-haqq,
1995) นอกจากนี้ยังมีฮำหมัด
ได้อธิบายขยายความอัลกุรอาน เช่น
อัลกุรอานบัญญัติให้ทำการละหมาด ง่ายชะกาด
และประกอบพิธีฮัจญ์ โดยไม่ได้แจกแจงวิธีปฏิบัติ
เป็นหน้าที่ของนบีฮำหมัด
ที่จะต้องบอกรายละเอียดพร้อมกับปฏิบัติให้ดูเป็นตัวอย่าง
ดังเช่นหะดีษ ความว่า
“พวกท่านทั้งหลายจงละหมาดเสมือนดังที่พวกท่านเห็นฉ
นละหมาด” (Ibn Hibban, 1993, No :
1656) และในอีกหะดีษ ความว่า
“พวกท่านจงยึดเอาแบบอย่างไปจากฉันในการประกอบพิ
ธีฮัจญ์ของพวกท่าน” (Al-Baihaqi, 2003, No : 9524)
ทั้งนี้เป็นไปตามเจตนารมณ์หรือความประสงค์ของอัลลอฮ์
เพราะนบีฮำหมัดมิได้พูดตามอารมณ์หากเป็นวิวรรณ์มาจากพระเ
จ้า อัลลอฮ์ตรัส ความว่า
“และเราได้ให้อัลกุรอานแก่เจ้าเพื่อเจ้าจะได้ชี้แจง
(ให้กระจ่าง)
แก่มนุษย์ซึ่งสิ่งที่ได้ถูกประทานมาแก่พวกเขาและเพื่อพว
กเขาจะได้ไตร่ตรอง” [อันนะล 16 :
44] “และเขามีได้พูดตามอารมณ์” [อันนัจม์ 53 : 3]
ดังนั้น
อำนาจในการบัญญัติและการบังคับใช้กฎหมายอิสลามแก่ผู้อื่น
และสังคมในยุคของนบีฮำหมัด
จึงเป็นอำนาจแห่งอัลลอฮ์และอำนาจของนบีฮำหมัด
ในฐานะศาสนทูตของพระองค์
ส่วนบรรดาเศาะฮาบะฮ์และบุคคลอื่น ๆ
มีหน้าที่ปฏิบัติตามและสนับสนุนช่วยเหลือศาสนทูตในการบังคับ
ใช้กฎหมายอิสลามเท่านั้น ทั้งนี้

ท่านนบีได้แนะนำวิธีการปรับใช้กฎหมายอิสลามทั้ง 3
ลักษณะไว้อย่างชัดเจน

รวมทั้งการบัญญัติบังคับใช้ตามเจตนารมณ์
โดยให้ยึดถือคัมภีร์อัลกุรอานเป็นบรรทัดฐาน
หากไม่พบบทบัญญัติอัลกุรอานในการปรับใช้ให้ยึดถือตามซุนน
ะฮ์

และหากไม่พบในซุนนะฮ์อนุญาตให้ทำการอิญติฮาดคือใช้ปี
ญญาวิเคราะหฺวินิจฉัย

ดังปรากฏในคำสนทนาระหว่างท่านนบีกับมูอาซ อิบน์ญะบัล
เมื่อท่านนบีประสงค์ที่จะส่งมูอาซไปเป็นกอฎี ณ เมืองเยเมน
ความว่า

“เจ้าจะตัดสินอย่างไรเมื่อมีคดีความได้ถูกนำมาสู่เจ้า
มูอาซตอบว่า ข้าพเจ้าจะตัดสินตามคัมภีร์ของอัลลอฮ์
นบีถามว่า แล้วถ้าหากเจ้าไม่พบในคัมภีร์ของอัลลอฮ์
มูอาซตอบว่า

จะตัดสินตามซุนนะฮ์ของศาสนทูตแห่งอัลลอฮ์
มูอาซตอบว่า

ข้าพเจ้าจะทุ่มเทกำลังความคิดและสติปัญญาในการในกา
รวินิจฉัยอย่างจริงจังและจะไม่ย่อท้อ

ท่านนบีจึงลูบอกของเขาและกล่าวว่า

มวลการสรรเสริญเป็นของอัลลอฮ์ผู้ซึ่งชี้แนะให้ทูตของศา
สนทูตคิดเห็นสอดคล้องกับสิ่งอันเป็นที่พึงพอใจของศาส
นทูตแห่งพระองค์” (Abu Dawud, nd, No : 3592)

2. การปรับใช้กฎหมายอิสลามและองค์กรบริหารกฎหมาย
อิสลามในยุคเศาะฮาบะฮ์และตาบิอิน

2.1

การปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคเศาะฮาบะฮ์แล
ะตาบิอิน

การปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคหลังจากยุคของ
นบีมุฮัมมัด

ซึ่งเป็นยุคของเศาะฮาบะฮ์และยุคตาบิอินต่อมาตราจนถึงปัจจุ
บัน เป็นยุคที่บทบัญญัติแห่งอัลลอฮ์และซุนนะฮ์สิ้นสุดลง
ในขณะที่ปัญหาการดำเนินชีวิตมนุษย์และความเปลี่ยนแปลงข

องค์การไม่มีวันสิ้นสุด
แต่ยังคงดำเนินไปอย่างต่อเนื่องตราบจนวันสิ้นโลก
เหล่าเศาะฮาบะฮ์และประชาตีมุสลิมได้ยึดหลักคำสอนและคำชี้
แนะของท่านนบีในการเผชิญกับปัญหาที่เกิดขึ้นใหม่โดยใช้คัม
ภีร์อัลกุรอานและซุนนะฮ์เป็นบรรทัดฐาน
เมื่อพบว่ามิบบทบัญญัติใดในอัลกุรอานที่สามารถนำไปปรับใช้กับ
ปัญหาที่เกิดขึ้นได้
พวกเขาก็จะดำเนินการไปตามบทบัญญัตินั้น
หากไม่พบในอัลกุรอานก็จะค้นหาในซุนนะฮ์
โดยการประกาศสอบถามว่ามีผู้ใดทราบอย่างไรหรือไม่เนื่องจาก
ในขณะนั้นยังไม่มีการบินที่ก่อดำอาศัยการจดจำ
โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยุคเคาะลีฟะฮ์อะบูบักร์และเคาะลีฟะฮ์อุมั
รที่มีนโยบายให้บรรดาเศาะฮาบะฮ์พำนักอยู่ในเมืองมาดีนะฮ์
เพื่อความสะดวกในการสอบถามและประชุมปรึกษา
เมื่อพบว่ามีซุนนะฮ์ของท่านนบีกำหนดไว้อย่างไรแล้วก็ถือปฏิบัติ
ติดตามนั้น ในกรณีหากไม่พบในซุนนะฮ์
เศาะฮาบะฮ์ส่วนหนึ่งจะระมัดระวังไม่แสดงความเห็นใด ๆ
ด้วยสติปัญญาโดยไม่จำเป็น
ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งจะทุ่มเทการใช้สติปัญญาอย่างกว้างขวาง
และจริงจังภายใต้กรอบแห่งอัลกุรอานและซุนนะฮ์
โดยอ้างเหตุผลว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายอิสลามถูกบัญญัติขึ้น
นอย่างมีเหตุผลและมีความมุ่งหมายที่สามารถเข้าใจได้
ส่งผลให้ฝ่ายนี้ทำการวิเคราะห์หัจญ์ในประเด็นร่วมสมัยที่เกิด
ขึ้นใหม่อย่างกว้างขวาง อาทิ การปรับใช้หลักการปรึกษาหารือ
(ชุรอ) ในทางการเมือง
การให้สัตยาบันต่อเคาะลีฟะฮ์อะบูบักร์อัศศิดดีก
การปราบปรามกบฏที่ปฏิเสธการจ่ายชะกาตอย่างเด็ดขาดถึงขั้น
นประกาศสงคราม
และการรวบรวมอัลกุรอานในยุคของเคาะลีฟะฮ์อะบูบักร์อัศศิดดี
ก เป็นต้น (Ibn Qaiyim, 1973 ; Qattan, 2001 ; Khudhri,
Muhammad, ; 1995)
การใช้สติปัญญาในการวิเคราะห์หัจญ์หรือการอ
ัจญ์ติฮาด

[الإجتihad]

ของเศาะหาบะฮ์ในยุคคุละฟาอ์ร่อซ็ยดีนและการอิญญัตฮาดของ
บรรดาตาบียีนในยุคอุมะวียะฮ์
ได้นำไปสู่การพัฒนากระบวนการปรับใช้กฎหมายอิสลามและส
งผลให้เกิดแหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามนอกเหนือจากอัลกุ
รานและสุนนะฮ์ ได้แก่ อัลอิญมาอ์และอัลกียาส
หลังจากนั้นในยุคอับบาซียะฮ์
ซึ่งถือเป็นยุคที่นิติศาสตร์อิสลามเจริญรุ่งเรืองอย่างมาก
ในยุคนี้มีการประยุกต์ใช้หลักการอิญญัตฮาดอย่างต่อเนื่อง
นำไปสู่การเกิดมัซฮับหรือสำนักคิดต่าง ๆ
ทางกฎหมายอิสลามและการพัฒนาแหล่งที่มาของกฎหมายอิส
ลามเพิ่มขึ้น เช่น อัลอิสติหฺซาน [الاستحسان] อัลอิสติศลาหฺ [الاستصلاح]
หรืออัลมะศอลิหฺอัลมุรสะละฮฺ [المصالح المرسلّة] และอัลอูรฟฺ [العرف]
โดยในแต่ละมัซฮับมีวิธีการปรับใช้กฎหมายอิสลามหรือการยึด
ถือแหล่งที่มาเหล่านี้แตกต่างกัน ตัวอย่างเช่น
มัซฮับชาฟีอียึดถืออัลกุราน อัลสุนนะฮ์ อัลอิญมาอ์
และอัลกียาส รวมทั้งยึดถือหลักอิสติศลาหฺ
แตกต่างกับมัซฮับหะนะฟีในการยึดถือหลักอัลอิสติหฺซาน
และไม่ขยายขอบเขตในการใช้หลักกียาสกว้างขวางเท่ามัซฮับ
หะนะฟี
มัซฮับชาฟีอีแตกต่างจากมัซฮับมาลิกีในการไม่ยึดถือหลักมะศ
อลิหฺมุรสะละฮ์และทัศนะของเศาะฮาบะฮ์เป็นหลักฐาน
(เจ๊ะเหลาะ แวกพงค์, 2561)

2.2

องค์กรบริหารกฎหมายอิสลามในยุคเศาะฮาบะฮ์ และตาบียีน

บทบัญญัติแห่งกฎหมายอิสลามในยุคนี้ คือ
โองการแห่งคัมภีร์อัลกุรานและประมวลสุนนะฮ์ของนบีมุฮัม
มัด
โดยบรรดาเศาะฮาบะฮ์นั้นก็มีใช้ทุกคนจะสามารถเข้าถึงและเข้า
ใจได้ดีเสมอกัน หากมีความเหลื่อมล้ำแตกต่างกัน
เศาะฮาบะฮ์บางท่านได้พบท่านนบีน้อยครั้ง
จึงต้องมีเศาะฮาบะฮ์ที่รู้และเข้าใจจริงทำการอธิบายด้วยบทและ

เผยแพร่เพื่อสร้างความเข้าใจและปฏิบัติได้อย่างถูกต้องแก่บุคคลทั่วไป

คณะผู้รู้ที่มีความเชี่ยวชาญเหล่านี้จึงเป็นเสมือนองค์กรนิติบัญญัติที่มีบทบาทในการบริหารและพัฒนาการใช้กฎหมายอิสลาม (Khallaf, nd.) คณะผู้รู้และเชี่ยวชาญในยุคเศาะฮาบะฮ์ ได้แก่ เคาะลีฟะฮ์ วาลีหรือผู้ปกครองเมือง กอฎีหรือผู้พิพากษา และมุฟตีหรือผู้อธิบายประเด็นปัญหาทางศาสนา

ต่อมาในยุคสมัยตาบิฮันเกิดสถาบันทางกฎหมายอิสลามตามแนวความคิดเกี่ยวกับวิธีวิทยาการวิเคราะห์วินิจฉัยที่แตกต่างกัน

ฝ่ายที่ไม่นิยมใช้สติปัญญาพัฒนาไปสู่สถาบันอัลหะดีษนิยม

[الحديث مدرسة]

ฝ่ายที่นิยมใช้สติปัญญาพัฒนาไปสู่สถาบันความคิดหรือวิจารณ์ญาณนิยม [الرأي مدرسة]

จากนั้นพัฒนาไปสู่มัชฮับหรือสำนักคิดต่างๆ

ทางกฎหมายอิสลามจำนวนมากและแต่ที่ยังคงดำรงอยู่อย่างแพร่หลายในปัจจุบัน 4 มัชฮับ คือ มัชฮับหะนะฟี มัชฮับมาลีกี มัชฮับชาฟีอี และมัชฮับฮันบะลี

การปรับใช้กฎหมายอิสลามขององค์กรและสถาบันเหล่านี้เป็นการปรับใช้ตามสถานะและบทบาทหน้าที่ กล่าวคือ เคาะลีฟะฮ์ในฐานะผู้แทนศาสนทูตมีอำนาจสูงสุดในการปรับใช้กฎหมายอิสลามส่วนวาลี กอฎี และมุฟตี มีอำนาจในการปรับใช้กฎหมายตามขอบเขตที่ได้รับมอบหมาย

รายงานจากอะฏออัล อิบนุสซาอิบ ว่า “ขณะที่เคาะลีฟะฮ์อุมัยยะฮ์ได้รับสัตยาบันให้ดำรงตำแหน่งเป็นเคาะลีฟะฮ์ อุมัยยะฮ์กล่าวว่าแก่อุมัยยะฮ์และอุมัยยะฮ์ว่า

ฉันจำเป็นต้องมีผู้ช่วยเหลือ อุมัยยะฮ์กล่าวว่าฉันพร้อมช่วยเหลือด้านตุลาการ

อุมัยยะฮ์กล่าวว่าฉันพร้อมช่วยเหลือด้านการคลัง” (Qattan, 2001)

ส่วนการปรับใช้กฎหมายอิสลามของสถาบันอัลหะดีษนิยมและสถาบันความคิดนิยม

ตลอดจนการปรับใช้กฎหมายอิสลามของมัชฮับต่างๆ ๑

นั้นเป็นการปรับใช้กฎหมายอิสลามในเชิงวิชาการอย่างอิสระไม่

อยู่ภายใต้อำนาจการควบคุมของเคาะลีฟะฮ์หรือบุคคลใด แต่ตรงกันข้ามเคาะลีฟะฮ์มีหน้าที่ที่ต้องให้การสนับสนุนส่งเสริมเพื่อความก้าวหน้าทางวิชาการและความถูกต้องของการบัญญัติบังคับใช้กฎหมายอิสลาม

องค์กรนักปราชญ์มุจญ์ตะฮิดต่างใช้ปัญญาขบคิด

วิเคราะห์

เปรียบเทียบภายใต้กรอบความคิดและทางน่านาจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์

และข้อบัญญัติทางกฎหมายหรือหุกมที่เป็นผลลัพธ์การค้นพบจากการใช้ปัญญาในการอิญญติฮาดนี้อาจถูกหรือผิดก็ได้

กล่าวคือ หากเป็นผลลัพธ์ที่ค้นพบสอดคล้องกับบทบัญญัติ ณ อัลลอฮ์ย่อมถือว่าถูกต้อง

แต่ไม่มีใครสามารถล่วงรู้บัญญัติหรือหุกม ณ พระองค์ได้ ผลลัพธ์ที่ค้นพบจึงเป็นเพียงความคาดหมายที่น่าจะเป็นหรือน่าจะถูกต้องเท่านั้น ไม่สามารถยืนยันชัดเจนได้

แต่กระนั้นก็อนุญาตให้นำไปปฏิบัติได้จนกว่าจะมีการอิญญติฮาดใหม่ที่เห็นว่าเหมาะสมและถูกต้องยิ่งกว่า

นักปราชญ์ที่มีคุณสมบัติเป็นผู้รอบรู้และเชี่ยวชาญระดับมุจญ์ตะฮิดเท่านั้นที่จะมีสิทธิ์ในการปรับใช้ด้วยบทกฎหมายอิสลามในลักษณะนี้ (เจ๊ะเหลาะ แยกพงศ์, 2561)

ซึ่งสมควรอย่างยิ่งที่จะได้ดำเนินการในรูปแบบขององค์คณะหรือสถาบันปราชญ์มุจญ์ตะฮิดิน (Abdulhak Humaich, 2004)

ปัจจุบันมีองค์กรในลักษณะนี้เกิดขึ้นในระดับชาติและนานาชาติ เช่น มัจญ์มะออลบุซซออัลอิสลามียะฮ์ในอียิปต์ [مجمع البحوث الإسلامية بمصر]

องค์การอุลามาอฺอาวฺโสกรุงรียาฮฺ [هيئة علماء الإسلام الدولية بجدة]

มัจญ์มะออลฟิกลิสอัลอิสลามียะฮ์ [مجمع الفقهاء العالمين بالرياض]

มัจญ์ลีลิสอัลฟิกลิสอัลอิสลามียะฮ์ [مجمع الفقه الإسلامي بالهند]

มัจญ์ลีลิสอัลฟิกลิสอัลอิสลามียะฮ์ [مجلس الفكر الإسلامي بباكستان] และอื่นๆ เป็นต้น

3. การใช้กฎหมายอิสลามและองค์การบริหารการใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทย

ประเทศไทยมีการใช้กฎหมายอิสลามมาเป็นเวลานาน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณทางตอนใต้ คือ ดินแดนอาณาจักรปัตตานีในอดีตหรือที่เรียกว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

ต่อมาในสมัยกรุงศรีอยุธยามีการใช้กฎหมายอิสลามสำหรับชุมชนมุสลิมในเมืองหลวง โดยมีตำแหน่งกรมท่าขวาเป็น "พระยาจุฬาราชมนตรี"

ซึ่งมีฐานะเป็นขุนนางชั้นผู้ใหญ่รับราชการสนองพระเดชพระคุณ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

เป็นผู้นำประชาคมมุสลิมดูแลความเป็นอยู่ของประชากรที่เป็นมุสลิม (สง่า วิไลวรรณ, 2524) และจุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีครอบครัวมรดกของผู้นับถือศาสนาอิสลาม トラบจนกระทั่งถึงกรุงรัตนโกสินทร์ (พิพัฒน์ จักรางกุล, 2518)

ต่อมาอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีของจุฬาราชมนตรีถูกยกเลิกไปเมื่อได้มีการจัดตั้งกระทรวงยุติธรรมขึ้นในสมัยรัชกาลที่ 5 เนื่องจากกฎหมายที่บัญญัติเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของจุฬาราชมนตรี

ไม่ได้บัญญัติให้จุฬาราชมนตรีมีอำนาจหน้าที่ด้านการตัดสินคดีความเกี่ยวกับครอบครัวและมรดกอีก (จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์, 2544 130-133) ยิ่งกว่านั้น

ตำแหน่งจุฬาราชมนตรีได้สิ้นสุดลงเมื่อได้มีการยกเลิกบรรดาศักดิ์ในสมัยหลังจากที่ได้มีการปฏิวัติ 24 มิถุนายน 2475 แต่ได้มีการเริ่มต้นแต่งตั้งใหม่หลังจากสงครามมหาเอเชียบูรพา สิ้นสุดลงเมื่อ 16 สิงหาคม 2488

โดยมีการแต่งตั้งตำแหน่งจุฬาราชมนตรีขึ้นเป็นประมุขของฝ่ายศาสนาอิสลามมีหน้าที่ในการถวายคำแนะนำปรึกษาต่อองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและทางราชการในเรื่องที่เกี่ยวกับกิจการของอิสลาม

และให้คำแนะนำช่วยเหลือในการแก้ไขปัญหาชาวมุสลิมในประเทศไทย (อานวย สุวรรณกิจบริหาร, 2524)

การใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยมีความชัดเจนเป็นทางการเมื่อได้มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับสำหรับปกครอง

องบริเวณ 7 หัวเมือง ร.ศ. 120 ลงวันที่ 10 ธันวาคม ร.ศ. 120
หรือ พ.ศ. 2444
ซึ่งเป็นกฎหมายของรัฐฉบับแรกที่กำหนดให้ใช้กฎหมายอิสลาม
ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องครอบครัวมรดกในกรณีที่ผู้ที่มีนิกายศาสนา
อิสลามเป็นทั้งโจทก์และจำเลย (สำนักงานศาลยุติธรรม,
2559)

ซึ่งเป็นการใช้บังคับเฉพาะส่วนที่เกี่ยวกับครอบครัวและมรดกแ
ละเฉพาะในพื้นที่ 4
จังหวัดชายแดนภาคใต้ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมาย
อิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ.
2489 และมีผลใช้บังคับตลอดมาจนถึงปัจจุบัน
ในส่วนอื่นนอกเหนือจากเรื่องครอบครัวและมรดกประชาชนมุส
ลิมนับอยู่ภายใต้บังคับของกฎหมายบ้านเมืองแต่ก็สามารถบัง
คับใช้กฎหมายอิสลามได้เท่าที่ไม่ขัดต่อรัฐธรรมนูญและไม่กระ
ทบต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน อาทิ
การใช้กฎหมายอิสลามภาคอิบาดาตซึ่งเป็นพิธีกรรมทางศาสนา
ที่มุสลิมศาสนิกจะต้องได้รับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพตามรัฐธ
รรมนูญ

ต่อมาเมื่อมีการตราพระราชบัญญัติการบริหารองค์กร
ศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540
ส่งผลให้ยกเลิกพระราชบัญญัติมัสยิดอิสลาม พ.ศ. 2490
ยกเลิกพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลามพุท
ธศักราช 2488

และพระราชกฤษฎีกาว่าด้วยการศาสนูปถัมภ์ฝ่ายอิสลาม
(ฉบับที่ 2) พุทธศักราช 2491
และมีการปรับปรุงโครงสร้างองค์กรศาสนาอิสลามใหม่
ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรี

คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด

ตลอดจนอำนาจหน้าที่ในการบังคับใช้กฎหมายอิสลามซึ่งพัฒ
มาจากกฎหมายเดิมที่ถูกเลิกให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับยุ
คสมัยมากขึ้น

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้กำหนดโครงสร้างองค์กรบริหารศาสนาอิสลาม ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด รวมทั้งอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ ซึ่งพัฒนามาจากกฎหมายเดิมซึ่งถูกเลิกให้มีความชัดเจนและเหมาะสมกับยุคสมัย โดยเฉพาะอย่างยิ่งอำนาจหน้าที่ในการออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของจุฬาราชมนตรี อำนาจหน้าที่ในการออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย อำนาจหน้าที่ในการออกประกาศและให้คำรับรองเกี่ยวกับกิจการศาสนาอิสลามในจังหวัดของคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด และอำนาจหน้าที่ในการส่งเสริมการศึกษาและจัดกิจกรรมที่ไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ตลอดจนปฏิบัติตามคำแนะนำชี้แจงของคณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทยและคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดในเมื่อไม่ขัดต่อบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและกฎหมายของบ้านเมือง

นอกจากอำนาจหน้าที่ทางกฎหมายแล้ว องค์กรทางศาสนาอิสลามย่อมมีภาระหน้าที่ตามข้อบัญญัติทางศาสนาที่กำหนดให้ผู้มีอำนาจในตำแหน่งต่าง ๆ จะต้องรับผิดชอบในหน้าที่และในขณะเดียวกันผู้นำได้รับสิทธิที่จะได้รับการเชื่อฟังและปฏิบัติตาม ดังปรากฏในฮะดีษของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ความว่า “พวกท่านทุกคนล้วนมีภาระหน้าที่และพวกท่านทุกคนจะต้องถูกสอบสวนในหน้าที่ที่รับผิดชอบนั้น” (Al-Bukhari (1422H), No : 893) อัลลอฮ์ ตรัสในคัมภีร์อัลกุรอาน ความว่า “ผู้ศรัทธาทั้งหลาย ! จงเชื่อฟังอัลลอฮ์ และเชื่อฟังรอซูลเถิด และผู้ปกครองในหมู่พวกเจ้าด้วย

**แต่ถ้าพวกเขาขัดแย้งกันในสิ่งใด
ก็จงนำสิ่งนั้นกลับไปยังอัลลอฮ์ และรอซูล
หากพวกเขาศรัทธาต่ออัลลอฮ์และวันปรโลก
นั้นแหละเป็นสิ่งที่ดียิ่งและเป็นการกลับไปที่สวยงามยิ่ง
(อันนิชาอ 5 : 59)**

4. การปรับใช้กฎหมายอิสลามกรณีประกาศจฬาราชมนตรีเรื่องการกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

จากการศึกษาวิเคราะห์ประกาศจฬาราชมนตรีตั้งแต่เริ่มมีการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) เมื่อปลายปี พ.ศ. 2562 จนถึงปัจจุบัน (15 กันยายน 2564) จำนวนไม่น้อยกว่า 20 ฉบับ พบว่าในสถานการณ์การแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

จฬาราชมนตรีได้แสดงบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำกิจการทางศาสนาอิสลามตามที่กำหนดไว้ในกฎหมายและหน้าที่ในทางศาสนาในฐานะผู้ได้รับความไว้วางใจจากปวงมุสลิมไทยอย่างมีนัยสำคัญ

เป็นการปรับใช้บทบัญญัติแห่งกฎหมายอิสลามในสถานการณ์วิกฤติโรคระบาดซึ่งไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อนในสังคมไทยมุสลิม เป็นการปรับใช้กฎหมายอิสลามที่อาศัยแนวทางมาจากท่านนบี มุฮัมมัด ﷺ เศาาะฮาะบะฮ์และตาบิอิน โดยการยึดถือคัมภีร์อัลกุรอานและซุนนะฮ์เป็นบรรทัดฐาน ตลอดจนอิจญ์มาอ อิจญ์ติฮาด กียาส และทัศนะของนักปราชญ์ในมัชฮับฮาฟีอีและมัชฮับอื่นๆ ที่ได้รับการยอมรับแพร่หลาย ซึ่งมีประเด็นสำคัญ ดังนี้

4.1

การจัดทำคำประกาศโดยอ้างอิงหลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน ดังประกาศจฬาราชมนตรี ฉบับที่ 3/2563 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2563 เรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019

(COVID-19) ว่าด้วยการงดละหมาดญะมาอะฮ์
งดละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มีสยิด
การจัดกิจกรรมกลุ่มญะมาอะฮ์ดับลีฆ และการจัดการกับศฟ
(มัยยิต) อ้างหลักฐานโองการอัลกุรอ่านอายะห์ที่ 195
ซูเราะฮ์อัลบะเกาะเราะฮ์ ความว่า
“จงอย่านำตนเองสู่ความวิบัติ”

เนื่องเพราะการแพร่ระบาดของโรคที่มีความรุนแรงมากขึ้น
จำนวนผู้ติดเชื้อเพิ่มสูงขึ้น
ซึ่งส่งผลกระทบต่อบุคลากรและอุปกรณ์ทางการแพทย์ที่มีจำนวน
จำกัด

จึงจำเป็นต้องกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของโรค
โดยให้งดการละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มีสยิดเป็นการชั่วคราว
ให้กลุ่มญะมาอะฮ์ดับลีฆงดกิจกรรมทุกประเภท

กรณีผู้เสียชีวิตให้ทำการตะยัมมูมแทนการอาบน้ำศพในห้องปล
อดเชื้อและห้ามญาติผู้เสียชีวิตสัมผัสหรือจูบศพ

และการกำหนดแนวทางและวิธีการจัดการศพมุสลิมที่เสียชีวิตจ
ากโรคโควิด-19 ดังประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 8/2564
ลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2564 อ้างอิงโองการอัลกุรอ่านอายะห์ที่
78

ซูเราะฮ์อัลฮัจญ์
ความว่า “และพระองค์มิได้ให้พวกเจ้าเกิดความยากลำบาก
ในการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา” และอายะห์ที่ 16
ซูเราะฮ์อัตตะฮอบุน ความว่า “ดังนั้น
พวกเจ้าจงอย่าเกรงอัลลอฮ์เถิด เท่าที่พวกเจ้าสามารถ”
เป็นต้น

4.2

การจัดทำคำประกาศโดยอ้างอิงหลักฐานจากอัซซุนนะฮ์
ดังประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 3/2563 ลงวันที่ 25 มีนาคม
2563 เรื่อง

มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19) ว่าด้วยการงดละหมาดญะมาอะฮ์

งดละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มีสยิด
การจัดกิจกรรมกลุ่มญะมาอะฮ์ดับลีฆ และการจัดการกับศฟ
(มัยยิต) อาศัยหลักฐานตามความจากวะจนะของศาสนทูต ﷺ

ความว่า **“ไม่มีการประทุษร้ายต่อตนเองและต่อผู้อื่น”**
ซึ่งมีนัยชี้ชัดว่า
บุคคลจะไม่ประทุษร้ายต่อตนเองและจะไม่ประทุษร้ายหรือสร้าง
ความเดือดร้อนให้แก่ผู้อื่น
ไม่ว่าจะด้วยวิธีการหรือการกระทำใด ๑
ก็ตามล้วนเป็นสิ่งต้องห้าม และประกาศจุฬาราชมนตรี ลงวันที่ 7
เมษายน 2563 เรื่องข้อชี้แจงการขาดละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์)
เกินกว่า 3
ครั้ง เนื่องจากมุสลิมบางส่วนเกิดความกังวลเกี่ยวกับกรณีการขาด
ละหมาดวันศุกร์ติดต่อกัน 3 ครั้ง
เกรงว่าจะตกเป็นผู้ประพฤติบาปใหญ่และเป็นชนผู้กลับกลอก
(มุนาฟิก) ตามที่มีตัวบทหลักฐานทางศาสนาระบุไว้
สำนักจุฬาราชมนตรีได้ชี้แจงโดยอ้างอิงหลักฐานจากอัลฮะดีษ
ความว่า **“ผู้ใดละทิ้ง 3**
การละหมาดวันศุกร์อันเนื่องมาจากการดูแลต่อการละ
หมาดวันศุกร์ อัลลอฮ์ทรงพนึกเหนือหัวใจของผู้นั้นแล้ว”
(บันทึกโดยอะหฺมัด 3/424 อิบุนดาวัฏ 1/1052 อัตตำรามีซี
2/500) อีกฮะดีษหนึ่ง ความว่า **“ผู้ใดทิ้งละหมาดวันศุกร์ 3**
ครั้งอันเนื่องมาจากไม่มีอุปสรรคขัดข้องใดๆ
ผู้นั้นก็คือผู้ที่กลับกลอก” และอีกฮะดีษหนึ่ง ความว่า
“ผู้ใดทิ้งการละหมาดวันศุกร์ 3 ครั้ง
โดยไม่มีความจำเป็นในชั้นอุกฤษฏ์
อัลลอฮ์ทรงปิดพนึกเหนือหัวใจของผู้นั้นแล้ว
และทรงบันดาลให้หัวใจของผู้นั้นเป็นหัวใจของผู้กลับกล
อก” ในอีกรายงานหนึ่ง ความว่า
“ผู้นั้นได้ถูกบันทึกเป็นส่วนหนึ่งจากบรรดาผู้กลับกลอก”
(บันทึกโดยอะหฺมัดด้วยสายรายงานที่หะซัน
อิบนุมาญะฮ์ด้วยสายรายงานญัยญิด และอัลฮากิม 1/292)
โดยอธิบายว่าพระวจนะบทนี้ระบุชัดเจนถึงผู้ที่เอากองค์อัลลอฮ์จะ
ทรงพนึกหัวใจและบันดาลให้หัวใจของผู้นั้นเป็นหัวใจของผู้กลับ
กลอกตลอดจนถูกบันทึกอยู่ในกลุ่มชนผู้กลับกลอกเมื่อบุคคล
ผู้นั้นเจตนาละทิ้งการละหมาดวันศุกร์ 3 ครั้งติดต่อกัน
ซึ่งแน่นอนย่อมมิใช่บุคคลที่อยู่ในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ

งโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 ที่กำลังเข้าขั้นวิกฤติ จึงเห็นว่าการงดละหมาดวันศุกร์ที่มัสยิดเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งยวด เพื่อมิให้เกิดการรวมตัวกันของสัปบุรุษ และการกักตัวอยู่บ้านในสถานการณ์เช่นนี้เป็นมาตรการหนึ่งในการลดการแพร่ระบาดของโรค การขาดละหมาดวันศุกร์ 3 ครั้งหรือมากกว่าในสถานการณ์อันเป็นภัยขาลานี้ ย่อมไม่มีผลทำให้เกิดโทษและเป็นบาปใด ตามหลักบัญญัติศาสนา ๑

4.3

การจัดทำคำประกาศโดยอ้างอิงความมุ่งหมายหรือเจตนารมณ์แห่งบทบัญญัติกฎหมายอิสลามที่มุ่งรักษาศาสนา ชีวิตวงศ์ตระกูล เกียรติยศ และทรัพย์สิน ตามลำดับดังประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 2/2563 ลงวันที่ 21 มีนาคม 2563

ซึ่งระบุว่าสำนักจุฬาราชมนตรีได้พิจารณาตามเจตนารมณ์สำคัญของศาสนาอิสลามเกี่ยวกับสถานการณ์ดังกล่าวแล้ว จึงประกาศให้พี่น้องมุสลิมได้พึงตระหนักและปฏิบัติตามเพื่อลดการสูญเสียและหยุดการแพร่กระจายของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ตามมาตรการที่กำหนด เช่น ให้งดการสละมาด้วยกำผัด การสวมกอด และการสัมผัสแก้ม

ให้สวมหน้ากากอนามัยในการปฏิบัติศาสนกิจ

ให้เว้นระยะห่างระหว่างแถวในการละหมาด 1.50 - 2 เมตร รวมทั้งให้ปฏิบัติตามประกาศกรมอนามัยเรื่องหลักเกณฑ์ วิธีการ และมาตรการการป้องกันความเสี่ยงจากโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ให้บิหลันทำหน้าที่อะซานที่มัสยิดตามเวลาปกติและให้กล่าวคำว่า “الصلاة في بيوتكم” หลังจากอะซาน และมาตรการอื่นๆ เช่น

ให้งดละหมาดญะมาอะฮ์ และละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มัสยิด งดการเอี้ยะติกาฟในเดือนเราะมะฎอน เป็นต้น ทั้งนี้โดยมีเป้าหมายสำคัญคือเพื่อรักษาชีวิตตามเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอิสลาม และในประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 11/2563 ลงวันที่ 23 ธันวาคม 2563

ซึ่งระบุว่า การปฏิบัติตามมาตรการดังกล่าวข้างต้นถือเป็นความจำเป็นตามเจตนารมณ์สำคัญของบทบัญญัติศาสนาอิสลาม เพราะการมีสุขภาพร่างกายที่ดีเป็นความโปรดปรานที่อัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าของประทานให้แก่มนุษย์ทุกคนจึงจำเป็นต้องดูแลรักษาสุขภาพให้มีสุขภาพที่ดี

4.4

การจัดทำคำประกาศโดยอ้างอิงหลักนิติบัญญัติอิสลาม
ดังประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 8/2564 ลงวันที่ 29 กรกฎาคม 2564

เรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าด้วย
แนวทางและวิธีการจัดการศพมุสลิมที่เสียชีวิตจากโรคโควิด-19 (COVID-19)

โดยระบุว่า แนวทางและวิธีการจัดการศพมุสลิมที่เสียชีวิตจากโรคโควิด-19 (COVID-19) (10 ข้อ)

และวิธีการตะยัมมุนบนถุบบรรจุศพ (4 ข้อ)

เป็นไปตามหลักหรือกฏนิติบัญญัติอิสลามว่า [ما لا يدرك كله لا يترك جله]

ความว่า

“สิ่งใดที่ไม่สามารถทำได้ทั้งหมดก็มีได้หมายความว่า จะต้องละทิ้งทั้งหมด”

นอกจากนั้น

ประกาศจุฬาราชมนตรีหลายฉบับที่มีได้ระบุหลักฐานที่ใช้อ้างอิงโดยตรง

แต่อนุমানได้ว่าเป็นการประกาศโดยอาศัยหลักนิติบัญญัติอิสลาม เช่น ประกาศฉบับที่ 2/2564 ลงวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2564

เรื่อง มาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19) ว่าด้วยว่าด้วย การละหมาดวันศุกร์ (ญุมอะฮ์) ที่มัสยิด

โดยกำหนดเขตพื้นที่ห้ามละหมาดเป็นเขตพื้นที่ควบคุมสูงสุดและเข้มงวด ได้แก่ จังหวัดสมุทรสาคร

และผ่อนปรนให้ละหมาดวันศุกร์ได้ในพื้นที่ควบคุมสูงสุด

โดยต้องปฏิบัติตามมาตรการป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ที่ออกโดยภาครัฐและประกาศจพาราชนมนตรีด้วยความเคร่งครัด
ในพื้นที่ควบคุมสูงสุด และประกาศฉบับที่ 9/2564 ลงวันที่ 2
กันยายน 2564

ว่าด้วยว่าด้วยการระหมาตญะมาอะฮ์และการระหมาตวันศุกร์
(ญุมอะฮ์) ที่มัสยิด
โดยระบุว่าการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19)

อาจจะอยู่กับสังคมมนุษย์ไปอีกนานจึงจำเป็นต้องปรับวิธีการดำ
รงชีวิตและการปฏิบัติศาสนกิจให้มีความสอดคล้องกับบทบัญญัติ
ศาสนา

โดยกำหนดแนวทางผ่อนปรนให้ปฏิบัติศาสนกิจที่มัสยิดควบคู่ไป
กับการที่จะต้องรักษามาตรการป้องกันและยับยั้งการแพร่ระบาด
ของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

เพื่อรักษาความปลอดภัยไว้สูงสุด

แม้ไม่ได้ระบุหลักฐานอ้างอิงแต่ก็เห็นได้ว่าเป็นประกาศที่คำนึง
ถึงเจตนารมณ์ของบทบัญญัติและหลักนิติบัญญัติอิสลาม อาทิ

[المحظورات] [الضرورات] [تبيح] ความว่า

“ความคับขันจะทำให้สิ่งต้องห้ามได้รับการอนุมัติ”

และหลักนิติบัญญัติ [الضرورة] [تتقدر] [بقدرها] ความว่า

“ความคับขันนั้นจะต้องพิจารณากำหนดไปตามระดับของ
มัน” เป็นต้น

4.5

การจัดทำคำประกาศโดยอ้างอิงทัศนะของนักปราชญ์มัซฮับต่าง
ๆ เฉพาะอย่างยิ่งมัซฮับชาฟีอี ดังประกาศจพาราชนมนตรี
ลงวันที่ 7 เมษายน 2563 เรื่องข้อชี้แจงการขาดละหมาตวันศุกร์
(ญุมอะฮ์) เกินกว่า 3 ครั้ง

ได้อ้างอิงทัศนะของนักปราชญ์มัซฮับชาฟีอีที่ระบุว่า “ทุก ๆ
อุปสรรคที่ทำให้การละหมาตญะมาอะฮ์ตกไปการละหมาตวันศ
ุกร์ก็ยอมตกไปด้วยข้ออุปสรรคนั้น” (อันนะวะรีย อัลมััจญ์มูอ
4/323)

4.6

การจัดทำคำประกาศโดยผ่านกระบวนการประชุมคณะกรรมการ
ผู้ทรงคุณวุฒิและส่งเสริมให้มีการปรึกษาหารือระหว่างองค์กรที่

เกี่ยวข้อ ดังประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 3/2563 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2563 โดยเหตุผลตามมติของที่ประชุมคณะผู้ทรงคุณวุฒิจุฬาราชมนตรี ประธานกรรมการอิสลามประจำจังหวัด 5 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ผู้แทนสภาอุลามาค์ฟาฏอนี ผู้แทนแพทย์มุสลิม และผู้แทนกลุ่มญะมาอะห์ดัตลีฆ และในประกาศฉบับที่ 3/2564 ลงวันที่ 8 เมษายน 2564 กำชับให้คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดใช้ดุลพินิจร่วมกับคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิดโดยขอคำปรึกษาจากผู้ว่าราชการจังหวัด ในการประกาศงดการจัดเลี้ยงละศีลอด งดการละหมาดที่มัสยิด โดยให้ละหมาดที่บ้าน สะท้อนถึงความตระหนักในการรักษาหรือซึ่งสอดคล้องกับการดำเนินการของบรรดาเศาะฮาบะฮ์และเป็นไปตามบทบัญญัติ แห่งอัลกุรอานโองการที่ 38 ชูเราะห์อัซซุรอ ความว่า “และกิจการของพวกเขาคือการรักษาหรือในระหว่างพวกเขา” เพียงแต่ประกาศมิได้กล่าวถึงความตระหนักในเรื่องนี้ไว้โดยตรง

4.7

การจัดทำคำประกาศให้มุสลิมขอความคุ้มครองต่ออัลลอฮ์ในการป้องกันโรคระบาด ดังประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 2/2563 ลงวันที่ 21 มีนาคม 2563 ซึ่งระบุในตอนท้ายว่า ขอให้ทุกคนมีความอดทนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและวิงวอนขออดุอา (ขอพร) จากอัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าของบทยุซุฟนี่...ในประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 3/2563 ลงวันที่ 25 มีนาคม 2563 เช่นเดียวกันระบุไว้ตอนท้ายว่าขอให้ทุกคนมีความอดทนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและหมั่นขออดุอา (ขอพร) จากอัลลอฮ์ พระผู้เป็นเจ้าของบทยุซุฟนี่และบทยุซุฟนี่และบทยุซุฟนี่ ๑ อย่างสม่ำเสมอ...และในประกาศจุฬาราชมนตรี ฉบับที่ 7/2563 ลงวันที่ 10 กรกฎาคม 2564 ซึ่งระบุการขออดุอาไว้ในข้อ 4 ว่า ขอให้ทุกคนมีความอดทนต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้นและหมั่นขออดุอา (ขอพร) จากอัลลอฮ์ (ช.บ.)

ด้วยบทขอพรตามเอกสารแนบท้ายประกาศนี้และบทอื่น ๆ
อย่างสม่ำเสมอ
และได้แนบท้ายบทขอพรเพื่อขอให้พระองค์ขจัดภัยบาลาอ์ต่าง
ๆ ให้พ้นไปจากมนุษยชาติ เป็นต้น

อภิปรายผล

การศึกษาวิจัยเรื่องการปรับใช้กฎหมายอิสลามขององค์กร
ศาสนาอิสลามในประเทศไทย
กรณีศึกษาประกาศจุฬาราชมนตรีว่าด้วยการกำหนดมาตรการป
้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19)
พบว่าองค์กรศาสนาอิสลามที่ได้รับการยอมรับและถูกต้องพระ
ราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้แก่
จุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย
คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด
และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด
โดยกฎหมายได้กำหนดให้องค์กรเหล่านี้มีอำนาจหน้าที่เกี่ยว
กับการปรับใช้กฎหมายอิสลาม
เฉพาะอย่างยิ่งจุฬาราชมนตรีกฎหมายกำหนดให้มีสถานะเป็น
ผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทย
และให้มีอำนาจหน้าที่ในการออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัย
ตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
เมื่อบัญญัติว่าเป็นการวินิจฉัยตามบัญญัติแห่งศาสนาอิสลาม
จึงหมายความว่าในการที่จะวินิจฉัยนั้นจะต้องใช้หรือเป็นไปตาม
บัญญัติแห่งศาสนาอิสลามเท่านั้น (ไพโรจน์ มินเด็น, 2564)
ทำให้จุฬาราชมนตรีมีหน้าที่คล้อยตาม (ขอชาลี เบ็ญหมัด
และคณะ 2555)
แต่โดยที่กฎหมายมิได้กำหนดให้ชัดเจนว่าจุฬาราชมนตรีเป็น
มุฟตีหรือไม่และมีอำนาจในการออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัย
(พิตวา) เรื่องใดและรูปแบบขั้นตอนอย่างไร
จึงเป็นช่องว่างที่ทำให้การวินิจฉัยยังขาดระบบและมีปัญหา
ด้านการยอมรับ เนื่องจาก
กฎหมายยังมีได้กำหนดผลในทางกฎหมายของคำวินิจฉัยดังกล่าว

กล่าวว่าคุณพันสังคมมุสลิมหรือผลผูกพันส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง
ด้วยอย่างไรบ้าง

จึงไม่สามารถบังคับตามกฎหมายให้มีการปฏิบัติตามคำประกาศ
หรือข้อวินิจฉัยของจุฬาราชมนตรี

แตกต่างจากกรณีการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (ฟัตวา)

ของรัฐเปอร์ลิสประเทศมาเลเซียที่มีกฎหมายคุ้มครองห้ามมิให้
ดูหมิ่นคำวินิจฉัย (ฟัตวา)

ทำให้ได้รับการยอมรับจากประชาชนในรัฐ (อิสมาแอ
สาเมาและคณะ, 2555)

และแตกต่างจากบทบัญญัติอิสลามที่กำหนดไว้ในคัมภีร์อัลกุรอาน
เชิงบังคับให้มุสลิมทุกคนต้องปฏิบัติตามผู้นำหรือผู้ปกครอง
(อันนิชาอ 5 : 59)

ส่วนกรณีที่ผลการวิจัยพบว่าประกาศจุฬาราชมนตรีเรื่องม
าตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019
(COVID-19)

บางฉบับมีการอ้างอิงหลักฐานจากคัมภีร์อัลกุรอาน

หลักฐานอัซซุนนะฮ์

บางฉบับอ้างอิงหลักเจตนารมณ์แห่งกฎหมายอิสลาม

หลักนิติบัญญัติอิสลาม

และบางครั้งอ้างอิงทัศนะของนักปราชญ์มัซฮับชาฟีอี

และบางฉบับไม่อ้างอิงหลักฐานใด ๆ นั้น

เนื่องจากพระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม

พ.ศ. 2540

กำหนดไว้เพียงว่าให้ประกาศข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศา

สนาอิสลาม มิได้กำหนดรูปแบบหรือรายละเอียดของประกาศ

กรณีการทำคำประกาศย่อมมีความแตกต่างจากการทำคำวินิจฉัย

ย (ฟัตวา)

ซึ่งโดยปกติของคำวินิจฉัยจะเริ่มจากคำถามของผู้ร้องขอคำวิ

วินิจฉัยและตามด้วยคำตอบของผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายอิสลา

ม พร้อมทั้งหลักฐานอ้างอิงจากอัลกุรอาน อัลฮะดีษ

และบรรดาดารานของปวงปราชญ์ตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน (ซัลมาน

ดาราฉาย วรวัช วาสนปรีชา 2562) สอดคล้องกับข้อสรุปของ

ขอชาลี เบ็ญหมัดและคณะ ที่ได้กำหนดกระบวนการวินิจฉัย

(พ.ต.ท.) เป.น 3 ขั้นตอนหลัก คือ
ขั้นตอนการพิจารณาข้อเท็จจริง
ขั้นตอนการพิจารณานำข.อกกฎหมายอิสลามมาปรับกับข.อ.เท.ี
จ.จริง และขั้นตอนการประกาศคำพ.ต.ท. (ขอข.าลี เบ.ัญหมัด
และค.ณะ 2555) ส่วนการประกาศจ.ุฬาราชมนตรี
เรื่องมาตรการป้องกันการแพ.ร.ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโร
นา 2019 (COVID-19)
เป็นการแจ้งผลการวินิจฉัยเพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและนำไป
ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง การทำคำประกาศจึงต้องมีความกระชับ
เข้าใจง่ายและไม่ยืดเยื้อเกินควร
แต่ประกาศเกี่ยวกับการปฏิบัติศาสนกิจที่ปราศจากการอ.ังอิงห
ล.ักฐานสร้างความสับสนและกังวลใจแก่มุสลิมและบางส่วนมีพ
ฤติกรรมต่อต้าน ดังเช่นกรณีประกาศฉบับที่ 2/2563 ลงวันที่ 21
มิ.น.ค.ม 2563 ที่ให้งดละหมาดญ.ะมาอะฮ์
งดละหมาดวันศุกร์โดยให้ละหมาดบ.าย (ช.ุฮ.ร.ี) 4
ร.อก.า.อ.ัด.แทนสำหรับพื้นที่ที่รัฐบาลประกาศห้ามรวมตัว
กระทั.ง.จ.ุฬาราชมนตรีต้องออกประกาศ ลงวันที่ 7 เม.ษ.าย.น
2563 เพื่อชี้แจงเรื่องการขาดละหมาดวันศุกร์ (ญ.ม.อะ.ฮ์)
เกินกว่า 3 ครั้ง โดยอ.ังอิงห.ล.ักฐานต่าง ๆ
ทั.ง.จากอ.ัล.ห.ะ.ด.ี.ษ.และทั.ศ.นะ.ของนักปราชญ์มัช.ฮ.ับ.ช.า.ฟ.ี.ผู้ซึ่งเป็น
ที่.ย.อม.รับ.ของมุสลิมในประเทศไทย
อย่างไรก็ตาม ประกาศจ.ุฬาราชมนตรี
เรื่องมาตรการป้องกันการแพ.ร.ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา
2019 (COVID-19)
ทุกฉบับล้วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติศาสนกิจหรือการอ.ิ.บ.า.ด.ะ.ฮ์.ใ
น.ภ.า.วะ.ร.ิ.ก.ฤ.ติ.โค.ร.ิ.ด.-19 เช่น การหลีกเลี่ยงสัมผัสมือหรือสวมกอด
การเว้นระยะห่างระหว่างแถวในการละหมาด
การสวมหน้ากากอนามัยในการละหมาด
การงดละหมาดญ.ะมาอะฮ์โดยละหมาดช.ุฮ.ร.ี 4 ร.อก.า.อ.ัด.แทน
การละหมาดอี.ด.ิล.ฟ.ิ.ต.ร.์.และอี.ด.ิล.อ.ั.ฎ.ฮ.า.ที่.บ.้าน
การงดเอ.ี.ยะ.ด.ิ.กา.ฟ.ที่.มี.ส.ย.ิด.ใน.เด.ื่อ.น.ร.อม.ฎ.อน และอื่น ๆ
ซึ่งแตกต่างไปจากรูปแบบที่มุสลิมทุกคนคุ้นเคย
เมื่อต้องปรับเปลี่ยนรูปแบบวิธีการจึงสมควรอย่างยิ่งที่จะได้อ.ัง

อิงหลักฐานแห่งบทบัญญัติทางศาสนาเช่นเดียวกับแนวทางการปฏิบัติของบรรดาเศาะฮาบะฮ์และตาบิอิน จากนั้นจะต้องให้ความสำคัญต่อการสื่อสารไปยังสัปบุรุษมุสลิม ให้เป็นที่เข้าใจตรงกัน

โดยการร่วมมือระหว่างองค์กรศาสนาอิสลามที่เกี่ยวข้อง เพื่อป้องกันความเข้าใจผิดและลดความกังวลใจในการปฏิบัติศาสนกิจวิถีใหม่ในสถานการณ์วิกฤติภัยยะลา

การกำหนดมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ตามประกาศจุฬาราชมนตรี โดยส่วนใหญ่เป็นไปตามมาตรการของรัฐบาลโดยศูนย์บริหารสถานการณ์โควิด-19

และกรมควบคุมโรค กระทรวงสาธารณสุข

ซึ่งเป็นมาตรการที่ออกตามความในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

ทำให้สัปบุรุษมุสลิมส่วนหนึ่งเข้าใจว่าจุฬาราชมนตรีต้องออกประกาศเพื่อตอบสนองนโยบายของรัฐบาล จึงไม่ปฏิบัติตาม

และเห็นควรปฏิบัติศาสนกิจตามแบบเดิม

แต่หากพิจารณาอีกด้านหนึ่ง จะเห็นได้ว่ากรมควบคุมโรค

กระทรวงสาธารณสุข

ซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐที่มีองค์ความรู้เกี่ยวกับโรคอย่างยิ่งแ

และเมื่อมีคำรับรองจากบรรดาแพทย์มุสลิมยิ่งมีความน่าเชื่อถือ

ดังนั้นการออกประกาศจุฬาราชมนตรีจึงเป็นการดำเนินการตาม

นัยอัลกุรอานที่กำชับให้มุสลิมสอบถามผู้รู้หรือผู้เชี่ยวชาญหาก

ไม่รู้ (อัลนะล, 16 : 43)

และเมื่อมาตรการดังกล่าวออกตามความในพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548

ย่อมมีผลบังคับให้ประชาชนคนไทยต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างเคร่งครัด

แนวทางปฏิบัติตามประกาศจุฬาราชมนตรีจึงเป็นการกำหนดทางออกที่เหมาะสมสำหรับสัปบุรุษมุสลิมในประเทศไทย

นอกจากนั้น

ผลการวิจัยที่พบว่าประกาศจุฬาราชมนตรีเรื่องมาตรการป้องกันการแพร่ระบาดของเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

บางฉบับกำชับให้มุสลิมกล่าวขอพรต่ออัลลอฮ์ในการป้องกันโรคระบาดพร้อมทั้งแนบตัวอย่างคำขอพรเป็นภาษาอาหรับและความหมายภาษาไทย

ซึ่งแน่นอนกว่ามาตรการว่าด้วยการขอพรหรือการขออภัยโทษ (อิสติฆฟาร์) ต่ออัลลอฮ์นี้ มิใช่มาตรการของรัฐ หากเป็นมาตรการในศาสนาอิสลามที่สัปบุรุษมุสลิมพึงปฏิบัติอย่างยิ่งโดยเฉพาะในสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งส่งผลกระทบไปทั่วโลกและวงการแพทย์ยังไม่สามารถหาทางป้องกันด้วยตัวยาชนิดใดได้จนถึงปัจจุบัน

มาตรการทางศาสนาด้วยการขออวดา การอิสติฆฟาร์ การบริจาคทาน และหยุดยั้งจากอบายมุขทั้งปวง จึงเป็นมาตรการเชิงรุกที่สำคัญและจำเป็นจะต้องดำเนินการควบคู่ไปกับการปฏิบัติมาตรการต่าง ๆ อย่างเข้มแข็งโดยการมีส่วนร่วมจากองค์กรศาสนาอิสลามและองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจัง

สรุป

1. การปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคของนบีมุฮัมมัด เป็นอำนาจแห่งอัลลอฮ์และอำนาจของนบีมุฮัมมัด มีลักษณะการปรับใช้เหนือตนเองของนบีและปรับใช้เหนือผู้อื่นในสังคม ตลอดจนการบัญญัติบังคับใช้กฎหมายอิสลาม บทบัญญัติแห่งกฎหมายและกระบวนการปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคนี้เป็นรากฐานสำคัญของการปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคเศาะฮาบะฮ์และตาบิอินในเวลาต่อมา

2. การปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคเศาะฮาบะฮ์เป็นหน้าที่ของเศาะลีฟะฮ์และผู้รู้หรือปราชญ์ที่ได้รับมอบหมาย เช่น วาลี กอฎี และมุฟตี

ต่อมาในยุคตาบิอินและตาบิอิตตาบิอินเกิดสถาบันทางกฎหมายอิสลามและพัฒนาไปสู่มัชฮับหรือสำนักคิดทางกฎหมายอิสลาม

มีการพัฒนาองค์ความรู้ด้วยรากฐานทางกฎหมายอิสลามหรือ อุลูลุฟีกฮ

หลักนิติบัญญัติอิสลามและเจตนารมณ์ทางกฎหมายอิสลาม

ทำให้แหล่งที่มาของกฎหมายอิสลามซึ่งแยกย่อยมาจากอัลกุรอานและซุนนะฮ์เพิ่มขึ้น เช่น อัจญ์มาอ กียาส อิสติหฺซาน อิสติศฮาบ อิสติศลาหฺ มะศอลิหฺมรสะละฮ์ อurf และอื่นๆ การปรับใช้กฎหมายอิสลามในยุคสมัยนี้ให้มีช่องทางที่หลากหลายและเหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนแปลงสืบทอดต่อมาจนถึงปัจจุบัน

3.

การปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยมีความเป็นมาช้านานในลักษณะของการปรับใช้ตามหน้าที่ในฐานะมุสลิมหรือปราชญ์ทางด้านกฎหมายอิสลาม

แต่การปรับใช้อย่างเป็นทางการเริ่มขึ้นเมื่อได้มีการประกาศใช้กฎข้อบังคับสำหรับปกครองบริเวณ 7 หัวเมือง ร.ศ. 120 เป็นการชี้แจงเฉพาะส่วนความแพ่งว่าด้วยครอบครัวและมรดกและเฉพาะในพื้นที่ 7 หัวเมือง

ต่อมาได้มีการตราพระราชบัญญัติว่าด้วยการใช้กฎหมายอิสลามในเขตจังหวัดปัตตานี นราธิวาส ยะลา และสตูล พ.ศ. 2489 ผู้ที่มีอำนาจในการปรับใช้กฎหมายฉบับนี้โดยตรงคือโต๊ะยุติธรรมและมุสลิมที่เป็นโจทก์จำเลยในคดี

ส่วนการปรับใช้กฎหมายอิสลามในลักษณะอื่นๆ

พระราชบัญญัติการบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540 ได้กำหนดองค์กรศาสนาอิสลาม ประกอบด้วยจุฬาราชมนตรี คณะกรรมการกลางอิสลามแห่งประเทศไทย

คณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัด

และคณะกรรมการอิสลามประจำมัสยิด ให้มีอำนาจหน้าที่ต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจุฬาราชมนตรีมีสถานะเป็นผู้นำกิจการศาสนาอิสลามในประเทศไทยและมีอำนาจหน้าที่ในการออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามและหน้าที่อื่น ๆ

แม้กฎหมายมิได้กำหนดรายละเอียดรูปแบบและขั้นตอนต่าง ๆ แต่ก็สามารถใช้เป็นกรอบแนวทางในการปรับใช้กฎหมายอิสลามตามแนวปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายอิสลามของท่านนบีมุฮัมมัด ﷺ ศาลาฮะดี และตาบิฮีน

ดังเช่นกรณีประกาศจุฬาราชมนตรีในสถานการณ์วิกฤติโควิด-

19

จุฬาราชมนตรีได้แสดงบทบาทหน้าที่ที่สำคัญและโดดเด่นอย่าง
ยิ่งในการออกประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศ
าสนาอิสลามว่าด้วยการปฏิบัติศาสนกิจท่ามกลางวิกฤติการแพร
ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

1.1

เพื่อพัฒนาการปรับใช้กฎหมายอิสลามในประเทศไทยอย่างเป็น
ระบบ

จุฬาราชมนตรีควรจัดทำคำประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบท
บัญญัติแห่งศาสนาอิสลามอย่างต่อเนื่องทั้งในยามวิกฤติและยาม
ปกติตามความเหมาะสม

1.2

การจัดทำคำประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศ
าสนาอิสลามที่มีการอ้างอิงหลักฐานทางศาสนบัญญัติและแหล่งที่
มาทางกฎหมายอิสลามที่ชัดเจนจะทำให้สัปบุรุษมุสลิมมีความ
เข้าใจ

ลดความกังวลและเกิดการยอมรับต่อคำประกาศจุฬาราชมนตรี
มากยิ่งขึ้น

1.3

การประชุมปรึกษาระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ
องค์กรศาสนาอิสลาม และผู้แทนองค์กรมุสลิมต่าง ๆ
ตลอดจนผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านเพื่อหาข้อสรุปก่อนทำคำประก
าศเป็นแนวทางที่ควรปฏิบัติตามแบบอย่างของเหล่า0เศาะฮาบ
ะฮ์และทำให้ประกาศเป็นที่ยอมรับของสัปบุรุษมุสลิมทั่วไป

1.4

องค์กรศาสนาอิสลามทุกระดับควรให้ความสำคัญต่อการสื่อสาร
ชี้แจงและทำความเข้าใจสาระสำคัญเกี่ยวกับประกาศจุฬาราชมน
ตรีแก่สัปบุรุษภายใต้การควบคุมดูแลและอาศัยอำนาจตามกฎหมาย
ในการดำเนินการให้มีการปฏิบัติไปในทิศทางเดียวกันตาม
ประกาศจุฬาราชมนตรี

1.5

องค์การศาสนาอิสลามทุกระดับควรบูรณาการภาระหน้าที่ตามกฎหมายและหน้าที่ตามบทบัญญัติในศาสนาอิสลามสู่การปรับใช้กฎหมายอิสลามอย่างเป็นระบบและมีประสิทธิภาพตามกำลังความสามารถสูงสุด

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

2.1

ควรวิจัยเพื่อศึกษาสภาพปัญหาและแนวทางการพัฒนากระบวนการสื่อสารประกาศเกี่ยวกับข้อวินิจฉัยตามบทบัญญัติแห่งศาสนาอิสลามของจุฬาราชมนตรี

2.2

ควรวิจัยเพื่อประเมินผลการปรับใช้กฎหมายอิสลามของจุฬาราชมนตรีและองค์การศาสนาอิสลามตามพระราชบัญญัติการบริหารองค์การศาสนาอิสลาม พ.ศ. 2540

รายการอ้างอิง (References)

จุฬิศพงศ์ จุฬารัตน์ .

2544. บทบาทและหน้าที่ขุนนางกรมท่าขวาในสมัยอยุธยาถึงรัตนโกสินทร์

(พ.ศ.2153- 2435),

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์ดุสิต

สาขาวิชาประวัติศาสตร์ภาควิชา

ประวัติศาสตร์

คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เจ๊ะเหลาะ แยกพงศ์, (2561).

กระบวนการทัศน์วิถีวิทยาการวิจัยทางกฎหมายอิสลาม.

วารสารมหาวิทยาลัย

นราธิวาสราชนครินทร์

สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์. ปีที่ 5 (ฉบับพิเศษ)

สิงหาคม 2561. หน้า

199-211.

ขอซาลี เบ็ญหมัด, มะรอนิง สาแลมิง, ดลมนรร์จ บากา.

(2555). **มุฟตีแห่งประเทศไทย ความจำเป็น ความ**

- เป็นไปได้และรูปแบบ. วารสาร AL-NUR**
บัณฑิตวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 13. (กรกฎาคม – ธันวาคม
2555). หน้า 43-53.
- ซัลมาน ดาราฉาย และวรวัช วาสนปรีชา, (2562).**
การเชื่อมโยงความด้วยคำเชื่อมในคำวินิจฉัยทางศาสนา
อิสลามภาษาไทยของจุฬาราชมนตรี.
วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขต
หาดใหญ่ ปีที่ 11 ฉบับที่ 1 (มกราคม – มิถุนายน 2562).
หน้า 338-357.
- ไพโรจน์ มินเด็น. (2564). การบริหารองค์กรศาสนาอิสลาม.**
ออนไลน์. สืบค้น 15 กันยายน 2564 จาก
<https://anyflip.com/cuuxa/vaqc/>
- พิพัฒน์ จักรางกูร. (2518). “ระบบศาลในสี่จังหวัดภาคใต้”**
ดุษฎีบัณฑิตกิตติมศักดิ์. ปีที่ 22 เล่ม 3 พฤษภาคม-มิถุนายน 2518 หน้า 39-
61.
- สง่า วิไลวรรณ. กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ขานเมือง.**
(2524). จุฬาราชมนตรี ด่วน สุวรรณศาสน์ และ
ความเป็นมาของตำแหน่งจุฬาราชมนตรี.
สำนักพิมพ์เรือนอักษร. กรุงเทพฯ.
- สำนักจุฬาราชมนตรี. (6 มีนาคม 2563).**
แถลงการณ์จุฬาราชมนตรี เรื่อง แนวทางการปฏิบัติตนใน
สถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคติดต่อ COVID-19.
สืบค้นเมื่อวันที่ 15 มีนาคม
2564 จาก <https://skthai.org/th/>
- สำนักจุฬาราชมนตรี. (2563). ประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง**
มาตรการป้องกันการแพร่ระบาด
ของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)
(ฉบับที่ 1-11/2563). สืบค้นเมื่อวันที่ 22 มีนาคม
2564 จาก <https://skthai.org/th/>
- สำนักจุฬาราชมนตรี. (2564). ประกาศจุฬาราชมนตรี เรื่อง**
มาตรการป้องกันการแพร่ระบาด
ของโรคติดต่อเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID-19)
(ฉบับที่ 1-9/2564). สืบค้นเมื่อวันที่ 15 กันยายน

2564 จาก <https://skthai.org/th/>

อิสมาแอ สาماعيل, ขอซาลี เบ็ญหมัด, สะมาแอ บือราเฮง.
(2555). ระบบการวินิจฉัยกฎหมายอิสลาม (ฟัตวา)
กรณีศึกษารัฐเปอร์ลิส ประเทศมาเลเซีย
นัยที่มีต่อประเทศไทย. วารสาร AL-NUR
บัณฑิตวิทยาลัย. ปีที่ 7 ฉบับที่ 13. (กรกฎาคม –
ธันวาคม 2555). หน้า 89-100.

อำนวยการ สวรรณกิจบริหาร.

กองบรรณาธิการหนังสือพิมพ์ชานเมือง. (2524).

จุฬาราชมนตรี ต่วน สุวรรณ

ศาสน์

และความเป็นมาของตำแหน่งจุฬาราชมนตรี. สำนักพิมพ์
ร็อนอักษร. กรุงเทพฯ.

Abdulahk Humaich. (2004). Qadhaya Fiqhiyah
Muasharah. Center of Research and Studies. University
of Sharjah. United Arab Emirates.

Ahmad Ibn Muhammad Ibn Hanban, Abu Abdullah
(2001). مسند الإمام أحمد بن حنبل

Muassasah Al-Risalah. Beirut.

Al-Baihaqi, Ahmad Ibn Al-Husain, Ibn Ali, Al Kharasani.
(2003). السنن الكبرى. Dar Al-kutub

Al-Ilmiyah. Beirut.

Al-Bukhari, Muhammad Ibn Ismail, Al-jafi. (1422H).

. صحيح البخاري. Dar Tuq Al-Najah.

Abu Dawud, Sulaiman Al-Sijistani. (nd), سنن أبي داود. Al-
Maktabah Al- Asriyah. Beirut.

Ibn Hibban, Muhammad Ibn Ahmad Al-Tamimi, Abu
Hatim. (1993). صحيح ابن حبان .

Muassasah Al-Risalah. Beirut.

Ibn Qaiyim. Muhammad Ibn Abibakr Shamsuddeen. (1973). 'I-
lam al-Muwaqqi'in.1 s.l. : Dar al-Islamiyah. Beirut.

Jad al-Haqq, A'li Jad al- Haqq.1995. **Al-Fiqh al-Islami Murunatuh wa Tatuawuatuh.**

al-Mushaf al-Sharif. Cairo.

Khudhri, Muhammad. 1995. **Tarikh al-Tashri' al- Islami.** Dar al-fikr. Beirut.

Nation tv. (10 เม.ย. 2563). "กลุ่มดะวะห์"

ลั่นไม่ต้องกลัวโควิด ระบาดที่ไหนให้ไปที่นั่น! สืบค้นเมื่อ
วันที่ 11 เมษายน

2563. จาก <https://www.nationtv.tv/main/content/378769572/>

Qattan. 2001. **Tarikh al-Tashrie' al-Islami.** Maktabah Wahbah. Cairo.